

4. Etnos. Nacija. Derzhava: Ukrai'na v konteksti svitovogo etnoderzhavnyč'kogo dosvidu: [monografija] / [Ju. I. Rymarenko, M. M. Vivcharyk, O. V. Kartunov ta in.]; za zag. red. Ju. I. Rymarenka. – K.: In-t derzhavy i prava NAN Ukrai'ny, 2000. – 516 s.
5. Kliks F. Probuzhdajushheesja myshlenie. Istorija razvitija chelovecheskogo intelekta / F. Kliks. – K.: Vyshha shkola, 1985. – 294 s.
6. Kravchenko P. A. Integracija vitchyznanogo kul'turno-istorychnogo dosvidu v suchasnu ukrai'ns'ku derzhavotvorchu koncepciju (social'no-filosofs'kyj analiz): dys. ... doktora filosof. nauk: 09.00.03 / Kravchenko Petro Anatolijovyč. – K., 2001. – 402 s.
7. Krohmal' N. V. Istorychni formy samoreguljacji' social'nogo procesu: monografija / Natalija Vasylyvna Krohmal'. – Zaporizhzhja: Prosvita, 2004. – 144 s.
8. Lypyns'kyj V. Lyсты do brativ–hlborobiv. Pro ideju i organizaciju ukrai'ns'kogo monarhizmu / V'jacheslav Lypyns'kyj. – Viden', 1926. – 216 s.
9. Lindblad Ja. Chelovek – ty, ja i pervozdannij / Ja. Lindblad; per. so shved. – M.: Progress, 1991. – 264 s.
10. Najdorf M. I. Najdorf M. I. Strukturirujushhie modeli v samoorganizaciji obshhestva: dis. ... kand. filosof. nauk: 09.00.03 / Najdorf Mark Isaakovich. – Odessa, 1996. – 185 s.
11. Nesterenko G. O. Samovidvorenija ukrai'ns'koi' politychnoi' nacji': pryncypy ta mehanizmy: dys. ... d-ra filosof. nauk: 09.00.03 / Nesterenko Galyna Olegivna. – K., 2009. – 428 s.
12. Smith A. The Ethnic Origins of Nation / Anthony Smith. – Cambridge, MA: Basil Blackwell, 1987. – 312 p.

Ozminska I. D., senior lecturer, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Ukraine, Ivano-Frankivsk), ooleksandra75@ukr.net

Language and its role in the coordinate system of community

The article deals with the philosophical and socio-historical problems of the role and place of language and its impact on sustainable development of integrated community and consolidation of nations with common interests, culture and spiritual aspirations. The author discusses the relationship between language, culture and harmonious development of ethno-national community.

Keywords: language, nation consolidation, socio-historical memory, intercultural communication, ethnic community.

* * *

УДК 316.351

Гапченко О. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри філософії і політології,
Хмельницький національний університет
(Україна, Хмельницький), gapchenkoov@ukr.net

ГУМАНІСТИЧНІ ВИМІРИ СТИЛЮ ЖИТТЯ ОСОБИСТІ В ПЕРІОД КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Звернено увагу на неоціненний досвід формування моделі гуманістичного стилю життя, в центрі якого завжди була особистість, свідомо у виборі своєї долі, освітніх та культурних орієнтацій, представлений в період культурно-національного відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст.

Стиль життя є індивідуально особливою формою втілення соціально-типового, своєрідним «зліпком» мікросередовища, в якому розгортається діяльність людини. Важливим свідченням формування нового стилю життя особистості в умовах проникнення ідеї гуманізму на український ґрунт була толерантність.

Провідними філософськими ідеями, що знаходили втілення на рівні реалізації стилю життя, були: ідея доорочесного життя, значущості виховання своєї внутрішньої природи і дотримання високих моральних християнських цінностей і норм.

Ключові слова: гуманізм, толерантність, філософські ідеї, особистість, стиль життя, українська інтелігенція.

Однією з важливих характеристик змін, що відбуваються в філософській культурі певного історичного часу, є окреслення основних вимірів життєвого шляху особистості, сприйняття особистістю таких зразків життєдіяльності, які можуть стати орієнтиром і пріоритетом для певного соціального середовища. Формуючи свій власний світ почувань, переживань, настроїв, емоцій,

реалізуючи ті чи інші способи активності, продукуючи специфічні форми комунікації, особистість включає в орбіту свого життя і творчості великі групи людей, має можливість формувати їх неповторний життєвий світ. Інакше кажучи, особистість може виступати як суб'єктом творення способу життя людей (спільнот), так і силою, що виробляє моделі індивідуального стилю життя. Питання про шляхи становлення і особливості вияву в тій чи іншій культурно-історичній ситуації способу і стилю життя особистості має особливе значення для розуміння перспектив виховання людини, для усвідомлення потреби в розвитку й удосконаленні таких її якостей, як талант, обдарованість, висока духовна культура.

Неоцінений досвід формування моделі гуманістичного стилю життя, в центрі якого завжди була особистість, свідомо у виборі своєї долі, освітніх та культурних орієнтацій, представлений в період культурно-національного відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст. Вироблені зразки гуманістичного стилю життя, реалізація їх в діяльності та поведінці української людини відповідали реалізації програмних завдань національної філософії і національної культури.

Функціонування тієї чи іншої моделі стилю життя як окремої особистості, так і певної спільноти відбувається з обов'язковим врахуванням соціокультурних обставин й історичних передумов її становлення та розвитку. В стилі життя передусім відображується культура як цілісний феномен, що дозволяє сприймати його (стиль життя) як свого роду контекст, через який може розкриватися механізм впливу культури на різні сторони життєдіяльності особистості. Крім того стиль життя є свого роду специфікацією загальних способів людської життєдіяльності, вивчення яких дає змогу розуміти особливості діяльності й спілкування людей, форми їх соціального взаємозв'язку, вияви їх інтелектуальної та духовної активності, ціннісну нормотворчість.

Стиль життя є індивідуально особливою формою втілення соціально-типового, своєрідним «зліпком» мікросередовища, в якому розгортається діяльність людини. На відміну від способу життя як прояву соціального в індивідуальному поняття «стиль життя», навпаки, виражає специфіку входження індивідуального в соціальне. Стиль життя, власне, виступає окремим аспектом, зрізом проблеми способу життя, індивідуальною формою функціонування способу життя. Стиль життя особистості чи групи найбільш яскраво виражає специфіку життєвого шляху людини, конкретні умови і обставини її формування як особистості, особливі потреби та інтереси. Отже, спосіб життя відображає соціальні принципи організації людської життєдіяльності, а поняття «стиль життя» певною мірою відтворює варіанти життєдіяльності, які можливі в рамках даних соціальних принципів. Кожна людина, особистість, як правило, носить дещо оригінальне і неповторне у функціонуванні типових для даного суспільства, чи соціальної спільноти способів життєдіяльності. В стилі життя відтворюються індивідуальні якості особистості, її потреби, здібності й таланти, притаманні їй поведінка і форми активності, міра дистанціювання від соціального оточення, усвідомлення значущості вибору того чи іншого напрямку своєї діяльності [4, с. 23].

Особливим періодом української історії, в який було продемонстровано механізм творення нового

стосовно загального стану суспільства стилю життя, було культурно–національного відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст. Головним суб'єктом і носієм нового стилю життя в цей період українського життя виступає інтелігенція, освічені люди, інтелектуальна еліта, тобто люди, що продукували нові для свого часу зразки поведінки, відмінні від середньовічних стереотипів форми духовної, літературної та інтелектуальної діяльності, утверджували цінності розуму, високої індивідуальної освіченості й культури. Українські гуманісти, як і західноєвропейські, намагалися осмислити місце людини в світі й водночас самі жили за законами свого світосприйняття, продукуючи одну з моделей стилю життя в цілому.

Завдяки зусиллям людей, які отримували освіту в кращих університетах Європи, новий стиль життя поширювався в Україні й адресувався певному соціальному й інтелектуальному середовищу – хоч і неоднорідному, зате об'єднаному спільними цілями і завданнями виховання людини активної, творчої, освіченої. Звісно, продукований стиль життя не мав тотального поширення і загальної підтримки в українському суспільстві, творцем його була інтелектуальна еліта і в своїх сутнісних виявах він мав всі ознаки елітарності.

Важливо відзначити те, що люди, які продукували нові ідеї та нове мислення водночас намагалися жити відповідно до свого світобачення: ідеалом і життєвим зразком для української інтелектуальної та духовної еліти було не усамітнене чернече життя і ізоляція від світу, а активна земна діяльність, спілкування, добрі справи на ниві поширення освіти, захисту православної віри. Цілком гуманістична за своєю спрямованістю, діяльність українських книжників, поетів, вчителів шкіл і університетів, діячів братств і братських шкіл визначалась ідеями громадянського служіння і суспільно–корисної праці.

Системоутворюючими засадами процесу формування нового стилю життя були діяльність (різні її форми) і спілкування. Завдяки реалізації діяльній, активній сутності людини і усвідомленню нею потреби в дружньому спілкуванні, комунікативних зв'язках між однодумцями і колегами утверджувалися нові виміри життя окремої особистості, програмувалися нові види діяльності, що вже не вкладалися в звичні для середньовічного суспільства схеми і конструкції. Під діяльністю розумілася передусім духовна активність і подвижництво, що здійснювалась людиною не для досягнення вузькоєгоїстичних інтересів і обмежених індивідуальних прагнень, а з метою служіння суспільним цілям і загальному добру. Вибір подібних пріоритетів значною мірою пояснювався тим, що в другій половині XVI – першій половині XVII ст. перед особистістю стояло завдання захисту простору національного життя, протистояння чужим православній свідомості культурним і релігійним впливам, які загрожували існуванню української спільноти.

Збереження притаманної українському народу духовності стало можливим також завдяки встановленню міжособистісних, дружніх стосунків між українськими книжниками й гуманістами, що компенсувало своєрідну екстремальність духовної ситуації, спровоковану поширенням в Україні католицизму та Унії. В умовах соціальної та політичної нестабільності, яку переживала Україна в XVI–XVII ст., особистість шукала задоволення

своїх духовних інтересів передусім у товариському спілкуванні, встановленні тісних міжособистісних зв'язків і контактів у рамках різних об'єднань, інтелектуальних зібрань, гуртків і товариств.

Особливістю української духовної атмосфери, яка стимулювала вияви нового стилю життя, було те, що українські книжники і громадські діячі орієнтувалися на певний культурний еталон, ідеал, відштовхуючись від якого, а також і відроджуючи який, можна було адекватно осмислювати свою епоху. Якщо для західноєвропейського Відродження найвищим культурним зразком була антична спадщина, то для українських інтелігентів – давньоруська книжність, духовні здобутки давньоруської епохи [3, с. 145]. Орієнтуючись на такий ідеал, українські інтелігенти відкривали й впроваджували в життя нові для свого часу форми діяльності та спілкування, творили притаманний освіченому середовищу стиль життя.

Особливе значення для розвитку особистості мало усвідомлення важливості підтримки дружніх зв'язків й цінності міжособистісного спілкування. Досить помітним фактом українського життя в період культурно–національного відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст. стають, як і в середовищі європейських гуманістів, особисті зустрічі та зібрання в маєтках відомих українських і польських магнатів (К. Острозький, Я. Замойський), приватне листування однодумців. Можна стверджувати, що таким чином формувалася свого роду комунікативний простір, необхідний для утвердження гуманістичних засад філософської думки України, для поширення і реалізації європейських зразків освіченості та культури.

Важливим засобом формування культурно–освітнього середовища в Україні в досліджуваній період стає листування. Так, активно листуються представники аристократії, міське населення, братчики, діячі церкви і духовні особи. Цікаво відзначити, що приватне листування було не тільки засобом трансляції православної свідомості, але й чинником поширення в Україні протестантського вчення. Зокрема, відомі факти, що свідчать про контакти відомого нідерландського філософа Юста Ліпсія із засновником одного з найяскравіших культурно–освітніх осередків в Україні кінця XVI – першої половини XVII ст. – Замойської академії – гетьманом Я. Замойським. Мав Ліпсій в Україні й інших кореспондентів, однодумців за духом – львівського поета–гуманіста Ш. Шимоновича, архієпископа Львівського Яна–Дмитра Соліковського, львівського міщанина Івана Альпецького, новолатинського історика Станіслава Кшиштановича та ін. Зміцненню протестантсько–православного союзу в Україні сприяли дружні зв'язки Ш. Шимоновича з голландським гуманістом і дипломатом Георгієм Дузою [8, с. 182–184].

Важливим свідченням формування нового стилю життя особистості в умовах проникнення ідей гуманізму на український ґрунт була толерантність. Різні за соціальним станом і конфесійною належністю люди знаходили спільну мову і співпрацювали на ниві поширення знань і науки. Особливо це було притаманно культурно–освітнім осередкам, що склалися при школах і академіях, дворах великих українських вельмож. Більшістю українських книжників толерантність сприймалася як необхідна умова життя людей на розумних засадах.

Атмосферу толерантності й порозуміння в гуманістичному середовищі України визначала висока інтелектуальна культура, шанобливе ставлення до чужої думки, позиції, віри, ставлення до людини як особистості. Українські гуманісти, як і європейські, на відміну від середньовічного фанатизму й нетерпимості, давали людині право на свободу, обстоювали ідею віротерпимості. Так, великим прихильником дружби між поляками і українцями виступав С. Оріховський. Домінантними ідеями українських братств було визнання права людини на моральну свободу, віротерпимість і рівність між людьми.

Безперечно, найвідомішим і найпоказовішим прикладом функціонування нової моделі стилю життя в Україні кінці XVI – першій половині XVII ст. був Острог і культурно–освітній осередок при дворі князя К. Острозького. Тут зібралися відомі люди, видатні особистості, поети, книжники, діячі церкви: членами цього осередку були Д. Наливайко, Г. Смотрицький, М. Смотрицький, ієромонах Кипріян, Клірик Острозький та ін. Вони підтримували між собою тісні контакти, багатьох з них пов'язувала особиста дружба. Співробітництво в ім'я високих духовних цілей, порозуміння й просто людська дружба були показниками нового стилю життя. Відомо, що до співпраці в цьому осередку залучались не тільки українці, але й поляки, греки, а також обізнані з греко–візантійською і східнослов'янською традицією вихідці з Московії – друкар І. Федоров, князь А. Курбський, Федір Касіянович та ін. Атмосфера доброзичливості й співпраці, дружнього порозуміння сприяла тому, що І. Федоров видав за сприяння князя К. Острозького п'ять книг: «Буквар» 1578 р., «Псалтир і Новий Завіт» 1580 р., «Книжку собрание вещей нужнейших» 1580 р., «Хронологію» Андрія Римши та відому Острозьку Біблію 1581 р.

Можна висловити припущення, що в гуманістичному середовищі, яке складалося в Україні другої половини XVI – першої половини XVII ст., стиль життя особистості визначали, скоріше, дружба і товариські стосунки, ніж особистісна конкуренція і егоїзм. В основі діяльності інтелігентських гуртків і зібрань – солідарність, духовна спільність і тісні контакти.

У філософській культурі другої половини XVI – першої половини XVII ст. вільна дискусія і діалог виступають найбільш прийнятною формою духовного життя. Поширеною була також думка, що в діалозі народжується істина, спрямована на досягнення суспільного блага і суспільного прогресу. Таким чином, діалогічність мислення і життя виступає істотним якісним показником розвитку як української свідомості, так і філософської думки в період культурно–національного відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст. Звісно, діалогічні відносини не мали загальнообов'язкової сили в тогочасному українському суспільстві. Існували також і антидіалогічні відносини, в яких принципово заперечувалася будь–яка спільність і згода між партнерами взаємодії. Однак феномен спільноти українського освітнього та інтелектуального середовища в XVI–XVII ст. проявлявся не в останню чергу через діалогічність мислення, що відображалось і на виявах стилю життя особистості.

Стилю життя особистості, гуманістичні засади якого формувались у період культурно–національного відродження, були притаманні нові для свого часу форми

діяльності та спілкування. Як правило, ідеали аскетизму і недіяння не відповідали уявленням про справжнє життя. Особливо цінилась у культурно–освітньому середовищі України другої половини XVI – першої половини XVII ст. діяльність, що приносить користь українському загалу – зміцнення православної віри, захист церкви, будівництво шкіл. Не дивно, що в літературній діяльності українських книжників значне уславлюються великі магнати, політичні й військові діячі, їх громадська діяльність, підкреслюються їхні індивідуальні добродетності, моральні якості, таланти. Безперечний авторитет у книжників мав князь К. Острозький. Його освітню й просвітницьку діяльність прославляли Д. Наливайко, Г. Смотрицький, А. Римша. Поведінка, вчинки, справи К. Острозького сприймалися як зразок притаманного українській еліті стилю життя. Підкреслювалось, що чесне виконання людиною свого призначення на землі, її повна самореалізація є виявом любові до Бога.

Провідними філософськими ідеями, що знаходили втілення на рівні реалізації стилю життя, були: ідея добродетельного життя, значущості виховання своєї внутрішньої природи і дотримання високих моральних християнських цінностей і норм. Досить поширеною стає також думка про обов'язок кожної людини максимально здійснити своє життєве призначення. При цьому людина в дусі гуманістичного мислення наділяється різноманітними здібностями і талантами. Клірик Острозький наголошує на тому, що людина повинна і здатна їх розвивати протягом свого земного життя [2, с. 327–432]. Однак як православний мислитель Клірик Острозький переконаний, що свої здібності й таланти людина повинна використовувати для боротьби з латинськими впливами за утвердження православної віри. Інші острозькі книжники також мислили служіння Богу як активну й енергійну діяльність, спрямовану на зміцнення православної віри, на благо суспільства і людини.

Добродетельний спосіб життя, а також зразки поведінки, які відповідають вимогам християнського життя, повністю вписуються в загальну концепцію стилю життя особистості другої половини XVI – першої половини XVII ст.

Слід відзначити, що розвиток нового стилю життя особистості був детермінований великою мірою високою оцінкою освіти і знань період культурно–національного відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст. Освіта в очах культурної еліти українського суспільства перетворювалася в засіб самореалізації людини, в механізм культурного удосконалення особистості перед загрозою домінування чужих впливів. Українські гуманісти, як і західноєвропейські, вірили в те, що освіта вдосконалює розум і сприяє вихованню людини. Від того, які знання має людина і як вона їх може використовувати в житті, залежало місце її в тогочасному світі.

Поширення освіти й знань визнавалось як умова виховання і підтримки повноцінного розвитку людини. Брак шкіл, на думку українських гуманістів, змушує молодих людей їхати по освіту за кордон, водночас веде до духовного зuboжіння й морального занепаду суспільства, до колонізації й покатоличення. Так, автор «Перестороги» дорікає українським князям за недостатню увагу до шкіл і освіти, а С. Почаский славить Петра Могила, на пошану якого був написаний твір «Свхаристіон, або вдячність Петру Могилі за фундуване шкіл» [3, с. 268]. Розуміння значущості освіти в гуманістичному середовищі XVI–

XVII ст. мало великий суспільний резонанс і об'єктивно сприяло загостренню уваги навколо проблем, пов'язаних з вихованням особистості.

Українські гуманісти об'єктивно формували в українській свідомості самоповагу, гордість, патріотизм, самодостатність. Вони прагнули заснувати на українських землях латиномовний Парнас, освітньо-наукові осередки, оселі муз. І. Домбровський кличе «муз перійських» до Києва, С. Кленович вважає, що богиням буде добре у Львові, С. Пекалід вірить, що «давньоримські музи» добре почуваються у Острозі, де князь Острозький організував гурток книжників. Х. Євлевич переконаний, що Україна мусить піднятися з колін завдяки освіті, обґрунтовує плекання власної інтелектуальної еліти.

На підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що в філософській думці України періоду культурно-національного відродження закріплюється уявлення про особистість як про освічену людину, а світська освіченість, знання давніх мов, ораторські здібності, знайомство з філософією, поезією, літературою стають невід'ємною ознакою нового стилю життя особистості.

Список використаних джерел

1. Зизаний С. Казаньє святого Кирила, патріарха Іерусалимського о антихристе і знаках его з розширенням науки против ересей розных / С. Зизаний. – Вильно, 1596. – С. 108 арк.
2. Клирик Острожский. История о листрикийском, то есть о разбойническом Феррарском або Флорентийском синоде, в коротцѣ правдиве списаная // Памятники полемической литературы. Кн.3 / Клирик Острожский. – СПб., 1903. – С. 433–476.
3. Почаський С. Євхаристіон, або вдячність / С. Почаський // Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: В 2-х ч. / відп. ред. В. М. Нічик. – К.: Наукова думка; вид. С. Павличко «Основи», 1995. – Ч.2. – С. 267–284.
4. Смотрицький Г. Предслове к благовѣрному і православному всякаго чина, возраста же і сана читателеви / Г. Смотрицький // Українська література XIV–XVI ст. / ред. В. Л. Микитась. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 204–212.
5. Транквилион–Старовецький К. Євангеліє учительное / К. Транквилион–Старовецький. – Рахманов, 1619. – Ч.2. – 180 арк.
6. Українські гуманісти епохи Відродження: Антологія: в 2-х ч. / відп. ред. В. М. Нічик. – К.: Наукова думка; вид. С. Павличко «Основи», 1995. – Ч.2. – 1995. – 431 с.
7. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 743 с.
8. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2008. – 472 с. іл.

References

1. Zizaniy S. Kazane svyatago Kirilla, patriarha Ierusalimskogo o antihriste i znakah ego z rozshirenem nauki protiv Eresey roznyih / S. Zizaniy. – Vilno, 1596. – 108 ark.
2. Klirik Ostrozhskiy. Istoriya o listrikiyskom, to est o razboynicheskomo Ferrarskom abo Florentiyskom sinode, v korotts pravdive spisanaya // Pamyatniki polemicheskoy literatury. Kn.3 / Klirik Ostrozhskiy. – Spb., 1903. – S. 433–476.
3. Pochaskiy S. Evharistion, abo vdyachnist / S. Pochaskiy // Ukrayinski gumanisti epohi Vidrodzhennya: Antologiya: V 2-h ch. / vidp. red. V. M. Nichik. – K.: Naukova dumka; vid. S. Pavlichko «Osnovi», 1995. – Ch.2. – S. 267–284.
4. Smotritskiy G. Predslovie k blagov rnomu i pravoslavnomu vsyakago china, vozrasta zhe i sana chitatelevi / G. Smotritskiy // Ukrayinska literatura XIV–XVI st. / red. V. L. Mikitas. – K.: Naukova dumka, 1988. – S. 204–212.
5. Trankvilion–Stavrovetskiy K. Evangelie uchitelnoe / K. Trankvilion–Stavrovetskiy. – Rahmanov, 1619. – Ch.2. – 180 ark.
6. Ukrayinski gumanisti epohi Vidrodzhennya: Antologiya: v 2-h ch. / vidp. red. V. M. Nichik. – K.: Naukova dumka; vid. S. Pavlichko «Osnovi», 1995. – Ch.2. – 1995. – 431 s.
7. Filosofskiy entsiklopedichniy slovník. – K.: Abris, 2002. – 743 s.
8. Yakovenko N. Ukrayinska shlyahyta z kintsya XIV do seredini XVII stolittya / N. Yakovenko. – K.: Kritika, 2008. – 472 s. Il.

Gapchenko E. V., candidate of pedagogical sciences, associate professor of department of philosophy and political science of the Khmelnytsk national university (Ukraine, Khmelnytskyi), gapchenkoov@ukr.net

Humanistic lifestyle personality dimensions between cultural and national revival

Attention is paid to experience unvalued forming a model humanistic lifestyle centered personality has always been conscious in choosing their destiny, educational and cultural orientations presented during the cultural and national revival of the second half XVI – first half XVII.

Lifestyle is a special form of implementation of individual socio-typical, a kind of «replica» microenvironment in which human activity takes place. Important evidence of the formation of a new lifestyle of the individual in terms of penetration of ideas of humanism on Ukrainian soil was tolerance.

The leading philosophical ideas that found incarnation at implementing lifestyle were, the idea of a virtuous life, the importance of education for their internal nature and adherence to high moral standards and Christian values.

Keywords: humanism, tolerance, philosophical ideas, personality, lifestyle, Ukrainian intelligentsia.

* * *

УДК 17

Ворона В. А.,
аспірант кафедри етики, естетики та культурології,
Київський національний університет ім. Т. Шевченка
(Україна, Київ), voronavlad@ukr.net

ПОДОЛАННЯ АНТРОПОЦЕНТРИЗМУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМІНИ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН В ЗАХІДНІЙ КУЛЬТУРІ

Актуальність теми статті пов'язана із необхідністю подолання антропоцентричної парадигми західної культури, в рамках якої значно ускладнюється можливість протистояння не лише таким викликам сучасної доби як загроза екологічної катастрофи. Однак, більш серйозною є загроза антропологічної катастрофи, адже від результату протистояння їй залежить наскільки ефективним буде вирішення усіх інших глобальних проблем. На думку автора, моральні та правові норми ставлення до тварин у сучасному західному суспільстві демонструють слабкість антропоцентризму, адже саме завдяки утвердженню тези про людську винятковість, усі інші тварини позбавляються не лише поваги до їх природних інтересів, а й взагалі поваги до їх життя. Хоча сучасні правові норми західного суспільства декларують принцип поваги до життя тварин, але реальна практика засвідчує, що насправді внутрішня цінність життя тварин не визнається.

Автор доходить висновку, що саме в нон-антропоцентричній парадигмі наявній той ідейний фундамент, який здатен запропонувати новий шлях розвитку західної культури.

Ключові слова: антропоцентризм, нон-антропоцентризм, моральна відповідальність, моральний суб'єкт.

В рамках антропоцентричної парадигми утверджується теза про людську винятковість, яка по суті стає підставою для обґрунтування радикальної відмінності людини від усіх інших тварин. Вже в іудейсько-християнській релігії можна віднайти теологічні засновки тези про людську винятковість, згідно яких людина стає єдиною істотою, яка долучається до трансцендентного начала, вона єдина богоподібна істота. По суті, людина стає над природою. Слід підкреслити, що це не є звинуваченням іудаїзму та християнства в антропоцентризмі, звісно ж ці релігійні вчення в першу чергу є теоцентричними. Однак, зазначені релігії вже містять теологічне обґрунтування тези про людську винятковість. Філософське обґрунтування тези про людську винятковість у своїй найбільш радикальній формі можна віднайти вже у філософії Р. Декарта, згідно якої людська ідентичність не співвідноситься не лише із біологічним, а й із соціальним життям, оскільки людина являє собою «Суб'єкт», який є абсолютним основоположником свого буття [10, с. 11].

Тривале панування саме антропоцентричного світогляду призвело до того, що як в етиці, так і в